



TRONDHEIM KOMMUNE

Rådmannen

Menneskehandel og prostitusjon

Prosjektrapport januar 2009-april 2013

Forord

Menneskehandel omtales som vår tids slaveri og anslås til å være den nest største illegale næringen i verden. Menneskehandel kan dreie seg om bortføring, salg, tvangsprostitusjon, tvangstjenester, tvangsarbeid, ulovlig adopsjon og ufrivillig tjenestegjøring i krig.

Menneskehandel ble nedfelt i norsk staffelovgivning i 2003. De to første menneskehandelsakene som ble ført for norsk rett dreide seg om kvinner utnyttet i tvangsprostitusjon i Trondheim (2006).

Denne rapporten dreier seg om implementeringen av Tiltaksplanen mot menneskehandel og prostitusjon, vedtatt av bystyret i Trondheim kommune august 2007. Arbeidet har pågått gjennom en fireårsperiode (januar 2009 til april 2012), og har til daglig vært tilknyttet Oppfølging Midtbyen og Østbyen i Trondheim kommune.

Arbeidet har vært prosjektorganisert. Prosjektets styringsgruppe har vært kommunaldirektør helse- og velferd (Tor Åm/Helge Garåsen), Trondheim kommune og stasjonsjef ved Sentrum politistasjon (Ove Sem/Arve Nortvedt).

Prosjektgruppen har bestått av rådgiver Boel Helgesen og SLT-koordinator Even Ytterhus, rådmannens fagstab Trondheim kommune, enhetsleder Torbjørg Sandberg samt etterforsningsleder Geir Olav Granbo og Bjørn Arne Kattem, Sentrum politistasjon. Etterforsningsleder Geir Olav Momyr har også deltatt i deler av perioden. Politiets PIMPITgruppe har vært involvert i arbeidet gjennom hele perioden. Næringsforeningen i Trondheim var involvert i 2009/2010.

Siden oppstart av arbeidet 1.1.2009 har prosjektkoordinator også deltatt i Koordineringsenheten for ofre for menneskehandels (KOMs) prosjektgruppe/tverretatlige samarbeidsgruppe (tiltak i regjeringens handlingsplaner mot menneskehandel 2006–2009/2010–2014). Prosjektarbeidet har vært finansiert gjennom midler fra Justisdepartementet og NAV.

April 2013
Berit Johanne Hoaas
prosjektkoordinator

Innhold

1	OM MENNESKEHANDEL	6
1.1	Straffelovens § 224	6
1.2	Internasjonale bestemmelser	6
1.3	Regjeringens handlingsplaner og opprettelse av koordinerende enhet (KOM)	7
1.4	Identifisering og verifisering av ofre	7
1.5	Bruk av tolk	8
1.6	Beskyttelse av ofre – refleksjonsperiode	8
1.7	Ny barnelovgivning for barn utsatt for menneskehandel.....	9
1.8	Omfang av menneskehandel i Norge.....	10
2	ARBEID MOT MENNESKHANDL OG PROSTITUSJON I TRONDHEIM	11
2.1	Prostitusjonsmarkedet i Trondheim	11
2.2	SUBROSA kvinner og menn	11
2.3	Ungdom.....	12
2.4	Fokus på kundene i prostitusjon	12
2.5	Politiets statistikk over etterforskede saker i Trondheim.....	13
2.6	Personer som er identifisert som mulige ofre i Trondheim.....	13
2.7	Implementering i eksisterende fora.....	14
2.8	Kompetanseheving og kompetansespredning.....	14
2.9	Informasjon/opplæring på arbeidsplassen	14
2.10	Samarbeid med universitet/høgskoler	15
2.11	Kommunikasjon med og informasjon til sårbare grupper	15
2.12	Oppfølging av enkeltpersoner	15
2.13	Samarbeid med hotellnæringen	16
3	SAMARBEIDENDE INSTANSER FOR BESKYTTELSE, BISTAND OG FRIVILLIG RETUR.....	17
3.1	Bistandsadvokat	17
3.2	Tolk Midt-Norge	17
3.3	NAV	17
3.4	Barnevernvakta	17
3.5	Krisesenteret	17
3.6	Helse- og overdoseteamet i Trondheim kommune	18
3.7	PIMPIT (Politiets innsats mot prostitusjon i Trondheim).....	18
3.8	SMISO-ST (Senter mot incest og seksuelle overgrep Sør-Trøndelag)	18
3.9	IOM (International organization of migration)	18
4	Vedlegg	22

SAMMENDRAG OG VIDERE ARBEID

Menneskehandel ble nedfelt i norsk straffelovgivning i 2003 (Straffelovens § 224). Den norske lovgivingen baserte seg på internasjonalt rammeverk, den såkalte Palermoprotokollen. Palermoprotokollen er FNs protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn. Senere er det kommet til en ny Europakonvensjon som skal sikre ofre for menneskehandel rettigheter med hensyn til bistand og beskyttelse.

De to første sakene som omhandlet menneskehandel i Norge dreide seg om kvinner som ble utnyttet til prostitusjon i Trondheim. I begge sakene dreide det seg om grov utnyttning, misbruk, vold og organisert kriminalitet hvor det økonomiske utbyttet var stort. Gjennom erfaringer fra disse sakene tok kommune og politi et samlet grep for å forebygge og bekjempe menneskehandel i Trondheim, og bystyret vedtok en tiltaksplan mot menneskehandel og prostitusjon i august 2007.

Et av tiltakene i planen var å tilsette en prosjektkoordinator som skulle videreutvikle og implementere tiltakene i planen. Prosjektkoordinator ble tilsatt 1. januar 2009, på samme tid som kjøp av seksuelle tjenester ble forbudt i Norge. I ettertid har politiet anmeldt en rekke kunder. Politiet anser det likevel som en vel så viktig oppgave å ha oversikt over prostitusjonsmarkedet for å forebygge overgrep mot de prostituerte og for å hindre utviklingen av organisert kriminalitet.

Utfra en erkjennelse av et stort behov for kompetanseheving har dette hatt fokus mot kommune, politi, frivillige med flere. Det har vært vektlagt å informere om og å dele kunnskap utviklet av Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (tiltak i Regjeringens handlingsplaner 2006–2009 og 2010–2014). KOMs veileder for identifisering av ofre med medfølgende identifikasjonslister har vært aktivt brukt siden de ble ferdigstilt i 2010.

Det har i løpet av de fire årene prosjektperioden har vart, vært vekslende etterspørsel av kunnskap. Det har vært stor deltakelse på møter og seminarer om temaet. Det har jevnlig kommet henvendelser/bekymringer fra ulike instanser.

Konkrete saker kan være komplekse og sammensatte. Å lykkes med å beskytte og bistå ofre for menneskehandel fordrer godt tverrfaglig og tverretatlig samarbeid hvor roller og ansvar er avklart. Det fordrer også tilgang på egnede trygge boliger.

Et offer for menneskehandel kan få bistand i Norge eller alternativt gjennom returprogram for sårbare personer gjennom IOM. Om disse ordningene skal utnyttes optimalt til beste for ofrene, fordres at samarbeidspartnere kjenner til ordningene. Det fordrer også avklarte roller og godt samarbeid mellom hjelpere og politi.

Saksgang i menneskehandelsaker (voksne)

1. Henvendelsen skal gå til Krisesenteret i Trondheim som koordinerende instans.
2. Krisesenteret kan på generelt grunnlag foreta strategiske vurderinger av virkemiddel i samarbeid med politiet.
3. Krisesenteret har ansvar for å fremskaffe trygg og sikker krisebolig hvor politiets risikovurdering tillegges vekt.
4. Krisesenteret skal sikre at det mulige offeret får tilbud om bistandsadvokat med kompetanse på menneskehandel.
5. Krisesenteret har ansvar for å innkalle til et første samarbeidsmøte. Avhengig av den konkrete saken og at det foreligger samtykke, innkalles aktuelle samarbeidspartnere, f.eks:
 - Bistandsadvokat
 - NAV
 - Helseteamet (helseundersøkelse)
 - SMISO (ved behov for terapeutiske samtaler)
 - IOM (informasjon om returprogram for sårbare personer)

- Politi
6. På første samarbeidsmøte avklares hvem det er som i videre arbeid skal ha koordinerende ansvar i saken. Denne personen skal også være kontaktperson for offerets bistandsadvokat.

Saksgang i menneskehandelsaker (BARN).

7. Alle henvendelser vedr. mistanke om menneskehandel med barn skal rettes til Trondheim kommunes barnevernvakt (lokalisert ved Sentrum politistasjon).

Generelle anbefalinger

8. Aktuelle kommunale instanser som ikke har fått undervisning om menneskehandel i 2012/2011 skal tilbys dette i løpet av 2013. Senere skal enhetene tilbys opplæring om menneskehandel hvert andre år om temaet (se vedlagte forslag til innhold).
9. Det opprettes et kompetanseteam som skal bestå av
- fagkoordinator ved Krisesenteret i Trondheim kommune,
 - leder for Barnevernvakta i Trondheim kommune,
 - representant(er) fra SUBROSA kvinner/menn, Trondheim kommune,
 - representanter fra seksjonen for organisert kriminalitet ved Sentrum politistasjon,
 - politiets familievoldskoordinator,
 - kommunens voldskoordinator,
 - kommunens SLTkoordinator,
 - representant fra Ungpro, Kirkens bymisjon,
 - representant fra den flerkulturelle behandlingsgruppa på SMISO (Senter for incest og seksuelle overgrep).

Kompetanseteamet skal ha møte 2 ganger i året. Fagkoordinator ved Krisesenteret har ansvar for å kalle inn til møtene. Hensikten er å vedlikeholde og å oppdatere kunnskap om menneskehandel blant samarbeidspartnere i Trondheim.

10. Det anbefales at vurderes om det skal utvikles et samtaletilbud for kunder i prostitusjon i Trondheim. Dette tilbudet kan ligge slik tidligere skissert ved Sentrum helsestasjon eller det kan alternativt utvikles i samarbeid med SMISO (Senter for incest og seksuelle overgrep).

1 OM MENNESKEHANDEL

1.1 Straffelovens § 224

Norsk straffelov fikk egen bestemmelse om menneskehandel i 2003:

§224. Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,*
- b) tvangsarbeid eller tvangstjeneste, herunder tigging,*
- c) krigstjeneste i fremmed land eller*
- d) fjerning av vedkommendes organer, eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.*

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,*
- b) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller*
- c) gir betaling til annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.*

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Villfarelse om alder utelukker ikke straffesskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte. Villfarelse om alder er uten betydning, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

1.2 Internasjonale bestemmelser

Utformingen av Straffelovens § 224 baserer seg i stor grad på Palermoprotokollen. Palermoprotokollen er synonymt med FNs protokoll for å bygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn. Denne er et tillegg til FNs konvensjon mot grenseoverskridende, organisert kriminalitet. Formålet med denne protokollen er

- a) å forebygge og bekjempe handel med mennesker, med særlig vekt på kvinner og barn,
- b) å beskytte og bistå ofrene for slik handel, med full respekt for deres menneskerettigheter, og
- c) å fremme samarbeid mellom mellom statsparter med sikte på å oppnå disse målsettingene

Ifølge Palermoprotokollen er menneskehandel definert slik: *“en person enten ved hjelp av vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter noen til prostitusjon (eller andre seksuelle formål), tvangsarbeid, krigstjeneste, eller fjerning av vedkommendes organer”*.

Intensjonen med Palermoprotokollen er å legge til rette for at nasjonal kriminallovgivning samsvarer med og bidrar til effektivt internasjonalt samarbeid i etterforskning og påtale av tilfeller av menneskehandel. Mer enn 150 land har ratifisert konvensjonen (www.fokuskvinner.no).

Den nye Europakonvensjonen om tiltak mot menneskehandel av 1. februar 2008 har (ifølge Berg og Dyrli 2008) en mer rettighetsbasert tilnærming (å sikre ofrene deres menneskerettigheter). Formålet med konvensjonen er å forebygge og bekjempe menneskehandel, å beskytte og hjelpe ofre, å sikre effektiv straffeforfølgning av bakmenn, og å fremme internasjonalt samarbeid.

I en avgjørelse fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i 2010, fastslås det at menneskehandel innebærer en krenkelse av forbudet mot slaveri og tvangsarbeid i Menneskerettighetskonvensjonens artikkel 4 (Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, 2011 – 2014).

1.3 Regjeringens handlingsplaner og opprettelse av koordinerende enhet (KOM)

I desember 2006 la regjeringen frem handlingsplanen "Stopp menneskehandelen" som inneholdt 37 tiltak. Et av tiltakene var opprettelsen av KOMprosjektet (Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel) i Politidirektoratet. I neste handlingsplan fra regjeringen, Sammen mot menneskehandel (2011 – 2014) ble KOM videreført som et fast tiltak og egen enhet i Politidirektoratet. Prosjektkoordinator har deltatt i KOMs prosjektgruppe/tverretatlige samarbeidsgruppe gjennom hele prosjektperioden.

Sammen mot menneskehandel (2011 – 2014) inneholder 35 tiltak. Handlingsplanen fokuserer på utvikling av internasjonale rammeverk og samarbeid, tverrfaglig samarbeid og kompetanseutvikling, forebygging, identifisering og bistand og beskyttelse av ofre, å hindre menneskehandel med barn og å straffeforfølge menneskehandlere.

1.4 Identifisering og verifisering av ofre

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel har gjennom et bredt samarbeid utviklet en veileder for identifisering av mulige ofre for menneskehandel med tre tilhørende indikatorlister.

De tre indikatorlistene omhandler:

- 1) utnyttelse til prostitusjon og andre seksuelle formål,
- 2) utnyttelse i tvangsarbeid og tvangstjenester, herunder tiggings og
- 3) utnyttelse av barn.

Dette er gode verktøy til bruk ved identifisering av mulige ofre:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/id/dok/Veiledninger_brosjyrer/2008/verktoy-for-identifisering-av-ofre

Ofre for menneskehandel er mennesker i sårbare situasjoner hvor menneskehandels situasjonen beror på at noen utnytter dette. Å komme seg ut av en menneskehandels situasjon kan dreie seg om omfattende prosesser. I organiseringen av hensiktsmessige strukturer for å bistå ofre for menneskehandel har hjelpere og politi ulike roller. Organiseringen må ta høyde for dette.

Det skiller i Norge mellom å **identifisere** og å **verifisere ofre** for menneskehandel.

Ofre for menneskehandel kan ha rettigheter til å få hjelp uten å være klar over det selv. Ofre for menneskehandel kan være født inn i offersituasjonen og ha liten kjennskap til og erfaring med noe annet. Andre kan gjennom bevisst ha blitt krenket av bakmenn for å bli villige ofre. Å komme seg ut av en sårbar livssituasjon og utnyttelse vil for mange være avhengig av tålmodige hjelpere i trygge og forutsigbare omgivelser.

Å identifisere et offer for menneskehandel kan være en oppgave for alle. Å verifisere kan utføres av politi, UDI og barnevern. Det er ikke gitt at alle offersituasjoner fører til etterforskning og straffeforfølgning av bakmenn. Mennesker i en menneskehandelsituasjon kan ha rettigheter uavhengig av videre saksgang i eventuell straffesak.

1.5 Bruk av tolk

Gjennom www.tolkeportalen.no får man tilgang til en landsdekkende oversikt over kvalifiserte tolker med nødvendig erfaringsgrunnlag. Det er av grunnleggende betydning at personen man skal snakke med har innvirkning på valget av tolk.

I veilederen som er utviklet av Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel gis det gode eksempler på ulike situasjoner som kan innvirke på bruken av tolk: *”Når man benytter tolk i samtaler med mulige ofre for menneskehandel er det viktig å vurdere hvordan tolkens kjønn eller bakgrunn for øvrig kan ha innvirkning på samtalen. For eksempel vil noen kvinner finne det vanskelig å fortelle om seksuelle krenkelser gjennom en mannlig tolk, mens andre kanskje vil finne det lettere å snakke om prostitusjonserfaringer med menn da de oppfatter menn som mindre fordømmende.*

Tolker som snakker samme språk som personen og som har den samme kulturelle bakgrunn, kan gjøre at personen føler seg mer avslappet og lettere kan gjøre seg forstått. Det kan imidlertid også ha motsatt effekt: En tolk fra samme etniske gruppe kan gi personen frykt for at informasjonen man kommer med skal kunne spres i et miljø, eller frykt for fordømmelse fra en person tilhørende egen kulturkrets” (Veileder – identifisering av mulige ofre for menneskehandel, KOM mai 2008).

I en veileder utgitt av Helsedirektoratet foreligger det en grundig gjennomgang av hvordan man kan gjennomføre en god samtale med tolk. Denne kan lastes ned fra nettet (Veileder om kommunikasjon via tolk for ledere og personell i helse- og omsorgstjenestene, Helsedirektoratet september 2011 <http://www.tolkeportalen.no/no/Nyheter/Helsedirektoratet-lanserer-ny-veileder-for-kommunikasjon-via-tolk/>).

1.6 Beskyttelse av ofre – refleksjonsperiode

Hjelpeapparatet har til oppgave å gi mulige ofre for menneskehandel nødvendig bistand. Er det fare for at mulige ofre blir utsatt for vold og trusler, er det nødvendig med en risikovurdering for å sørge for nødvendig beskyttelse. Politiets oppgaver er å foreta risikovurdering, og å etterforske og å straffeforfølge bakmenn.

For utlendinger som ikke har andre rettigheter til opphold i Norge, kan man bli innvilget en refleksjonsperiode, dvs. 6 mndr midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse. Reflektantene har også krav på juridisk bistand (fri rettshjelp i forkant av eventuell anmeldelse), nødvendige sikkerhetstiltak (etter risikovurdering), sosialhjelp og arbeidsrettede tiltak, eventuelt tilpassede aktiviteter for å stimulere til selvhjelp og egenorganisering og trygg retur og reetablering i hjemlandet (hvis dette er aktuelt)

<http://www.udi.no/Sentrale-tema/Fellessider/Menneskehandel/Refleksjonsperiode/>.

Formålet med refleksjonsperioden er at personer som er utsatt for menneskehandel skal kunne bryte med miljøet bak menneskehandelen. Det er også et mål at det skal legges til rette for at bakpersoner skal kunne straffeforfølges.

Dersom det innledes straffesak mot bakmenn, kan det gis en midlertidig oppholdstillatelse i inntil 12 måneder som kan fornyes (ev asyl) (jfr. utlendingsforskrift som trådte i kraft januar 2010 - 141) <http://www.udiregelvek.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2010-141/>.

Brunovski, Skilbrei og Tveit (2010) har i sin evaluering av refleksjonsperiode pekt på at ordningens mål om å assistere ofre og legge til rette for straffeforfølgelse kommer ofte i konflikt med hverandre. De

hevder også at det kan være uklart med hvem som hjelper ofrene med å gjøre avveininger mellom det de selv trenger og det som forventes av dem. Refleksjonsperiode er en tid hvor ofrene skal kunne komme til hektene og unnsnippe innflytelse fra menneskehandlere, slik at de kan ta en veloverveid avgjørelse om hvorvidt de vil samarbeid med myndighetene (ifølge direktivet om oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel som samarbeider med myndighetene fra 2004).

Brunovski, Skilbrei og Tveit (2010) fant at det var markant forskjell mellom politiet i ulike distrikt (Hordaland og Oslo) mht identifisering av mulige ofre. I Oslo identifiserte politiet i liten grad mulige ofre, mens politiet i Hordaland identifiserte de fleste ofrene. I Hordaland kommer ofrene tidlig inn i straffesaksporet, mens refleksjonsperioden i Oslo så å si bare handler om offerets behov for beskyttelse og bistand.

Refleksjonsperioden skal være betingelsesløs og skal ikke være avhengig av offerets samarbeid med politiet. Det er et forvaltningsvedtak som gis av UDI. Søknaden skal sendes via tilhørende politidistrikt (utlendingsenheten). Brunovski, Skilbrei og Tveit (2010) sier:

”Også i forhold til offerets beste er det viktig at vedkommende ikke føler seg bundet av kontakten med politiet. Det kan innebære fare, ubehag og problemer for ofrene å vitne, derfor er det viktig at et eventuelt samarbeid med politi og påtalemyndigheter er nøye gjennomtenkt av ofrene”.

I Trondheim har identifiseringen av mulige ofre de senere år blitt gjort av kommunens hjelpeapparat, av politiet og av andre.

1.7 Ny barnelovgivning for barn utsatt for menneskehandel

”Menneskehandel med barn forekommer når en person utnytter en mindreårig til prostitusjon eller andre seksuelle formål, tvangsarbeid og tvangstjenester, herunder tigging, krigstjeneste i fremmed land eller fjerning av vedkommendes organer, med det formål å oppnå økonomisk vinning eller andre fordeler” (jf. KOMs veileder (2008), menneskehandel – utnyttelse av barn).

Den 10. mai 2012 ble det vedtatt lovendringer som skal ivareta barn som er utsatt for menneskehandels umiddelbare behov. Barnevernloven § 4 – 29 skal brukes for barn som trenger en midlertidig plassering dersom det foreligger fare for utnyttning til menneskehandel. For å hindre at barnet forsvinner eller kommer i kontakt med bakmenn, kan vedtaket om plassering inneholde beskyttelsestiltak som begrenser barnets frihet (Bedre beskyttelse for barn utsatt for menneskehandel – Bufetat.no).

Før den nye bestemmelsen i barnelovgivingen ble iverksatt, foregikk det en debatt innenfor fagfeltet hvorvidt det var et behov for egen paragraf for beskyttelse av barn utsatt for menneskehandel. Noen argumenterte med at det gamle lovverket holdt og at menneskehandelproblematikken fikk for stor oppmerksomhet. Daværende leder for KOM (koordineringsenheten for ofre for menneskehandel) Birgitte Ellefsen påpekte i en artikkel i Fontene den 20.04.2010 det paradoksale i at de fleste menneskehandelsaker omhandlet kvinner i prostitusjon, mens det allerede i 2009 var registrert 69 mindreårige som mulig offer for menneskehandel. I disse sakene var flesteparten av barna (49) satt til å utføre tvangsarbeid, mens ”bare” 14 var utnyttet i prostitusjon.

I samme artikkel anslås det at det i løpet av de siste ti år er forsvunnet 700 barn fra norske asylmottak. I flere av forsvinningssakene har barnevernet mistanke om menneskehandel, men har ikke rukket å gripe inn før barna har forsvunnet pga høye krav til omsorgsovertakelse i fylkesnemda.

BUFetat, Sør-Trøndelag, erfarer at det i konkrete saker er stor velvilje fra samarbeidspartnere for å få til etterforskning, bistand og beskyttelse der barn er utsatt for menneskehandel i Sør-Trøndelag. De erfarer likevel mangel mht. erfaringsbasert kunnskap i fagfeltet som har ført til utfordringer i konkrete saker (Samtale 21.3.2013).

Bufdir har utarbeidet et informasjonshefte om menneskehandel, med spesielt god informasjon om mindreårige ofre for menneskehandel som er plassert etter barnevernloven § 4-29. Målgruppen for dette informasjonsheftet er ansatte i barnevernsinstitusjoner og omsorgssentre, men vil også være nyttig for ansatte i fagteam og fosterhjemtjenester.

Formålet med informasjonsheftet er først og fremst å rette fokus på menneskehandel med barn i Norge; dernest å være et verktøy for Bufetats tiltaksapparat ved plassering av mindreårige ofre for menneskehandel, med fokus på god miljøterapi.

Informasjonsheftet skal gi basisinformasjon om menneskehandel i Norge og norske myndigheters oppfølging av sine forpliktelser til å gi bistand og beskyttelse. I kapittel 3 beskrives de rettslige rammene for plassering av mindreårige ofre for menneskehandel, etterfulgt av en gjennomgang av barnets rettigheter og miljøarbeidernes adgang til å sette begrensninger i barnets rettigheter og bruk av tvang i kapittel 4.

Heftet blir publisert på www.bufetat.no/menneskehandel i løpet av april 2013.

1.8 Omfang av menneskehandel i Norge

Prosjektkoordinator har som følge av deltakelse i KOMnettverket (Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel) hatt et fokus på alle former for menneskehandel (ikke bare prostitusjon).

Fra 2005 til utgangen av 2012 har til sammen 25 menneskehandelsaker blitt behandlet ved norske domstoler hvor dommene har vært fellende. De aller fleste har dreid seg om utnyttning til prostitusjon eller andre seksuelle formål. En av dommene har vært utnyttelse til tvangsarbeid og en til tvangstjenester (tigging og vinningskriminalitet).

I 2011 var det identifisert totalt 274 mulige ofre for menneskehandel, hvorav 191 var kvinner over 18 år og 32 jenter under 18 år. Det var identifisert 18 menn over 18 år og 33 gutter under 18 år. I 187 av tilfellene gjaldt utnyttelsen prostitusjon, mens det i 66 av tilfellene gjaldt tvangsarbeid og tvangstjenester (jfr. KOMs årsrapport 2011).

Med bakgrunn i at menneskehandel er anslått til å være den andre største illegale virksomheten i verden, synes tallene over lave og man spør seg om her er mørketall.

Å reise straffesaker om menneskehandel er komplekst og sammensatt. Etterforskningen fordrer gjerne politisamarbeid over landegrensene. Det kan være høy terskel for mulige ofre å be om bistand og å anmelde bakmenn. Dette kan bero på mangel på kunnskap om juridiske rettigheter og manglende tro på muligheter for å få hjelp.

2 ARBEID MOT MENNESKHANDEL OG PROSTITUSJON I TRONDHEIM

2.1 Prostitusjonsmarkedet i Trondheim

Prostitusjonen i Trondheim har tradisjonelt vært mindre synlig i det offentlige rom enn i andre norske byer. Etter at kjøp av seksuelle tjenester ble forbudt ved norsk lov (januar 2009), ble virksomheten mindre tilgjengelig. Det ble en økning av såkalte outcalls, dvs at prostituerte drar hjem til kunder i stedet for at prostitusjonen foregår på hoteller eller leiligheter som tidligere er benyttet til prostitusjonsvirksomhet.

Etter at sexkjøpsloven trådte i kraft anmeldte politiet i Trondheim 92 kunder i 2009, 46 kunder i 2010 for 60 forhold, 45 kunder i 2011 for 66 forhold og 81 kunder i 2012 for 183 forhold.

2009	2010	2011	2012
92 kunder	46 kunder	45 kunder	81 kunder
	60 forhold	66 forhold	183 forhold

Etter sommerferien i 2011 så man tilløp til forsøk på etablering av gateprostitusjon i Trondheim uten at virksomheten fikk fotfeste. Ifølge politiet er det usikkert om dette beror på politiets virksomhet, eller/og at det trønderske markedet ikke er klar for denne type prostitusjonsvirksomhet.

I den senere tid er det avdekket nye arenaer for rekruttering av kunder i Trondheim. Man kan se at barer og restauranter i større grad blir benyttet som kontaktarener. Politiet har hatt en rådgivende rolle i forhold til de etablissementer som har vært mest utsatt.

Politiet har videre gått ut med advarsler til innehavere av ubemannede sentrumsnære solstudioer. Dette har ført til tiltak for å vanskeliggjøre prostitusjon fra solstudioer (bemanning, advarsler om overvåking osv.)

Politiet i Trondheim har merket en viss endring i forhold til nasjonaliteten til de prostituerte. De melder at flere kvinner fra økonomisk kriserammede europeiske land frekventerer prostitusjonsmarkedet i Trondheim.

Det har vært en økning når det gjelder rumenske prostituerte i markedet. Politiet mener at denne virksomheten kan være organisert.

2.2 SUBROSA kvinner og menn

Det kommunale tiltaket SUBROSA kvinner og menn er en del av Trondheim kommunes helse- og overdoseteam. Helse- og overdoseteamet jobber oppsøkende ute på gaten, på treffsteder, i hjemmet og på det kommunale natt-/krisetilbudet Heidrun. Hver torsdag har helse- og overdoseteamet et tilbud åpent for kvinner: SUBROSAkvinner. I 2012 benyttet over 40 kvinner tilbudet.

SUBROSA menn har kontakt med 15 menn med prostitusjonserfaringer. Kunder kan være både kvinner og menn. SUBROSA menn har også i økende grad fått kunnskap om mindreårige gutter som prostituerer seg. SUBROSA er pålagt å melde bekymring til barnevernet i slike saker, noe som vanskeliggjør kontakten med den delen av prostitusjonsmiljøet som omfatter mindreårige. SUBROSA tror at det er et betydelig omfang av mindreårige gutter som prostituerer seg, men at miljøet lukker seg når de får kjennskap til at bekymring må meldes barnevernet.

2.3 Ungdom

Tiltross for meldte bekymringer om mindreårige som selger sex i Trondheim (Adressavisen 9. og 10. april 2013 og meldinger fra SUBROSAmenn) er det generelle bildet at det bare har vært enkelte tilløp til åpen gateprostitusjon i Trondheim. Det er grunn til å tro at dette blant annet beror på et godt forebyggende arbeid utført av feltarbeidere og politi.

Resultatet av en ungdomsundersøkelse gjennomført i Trondheim i 2005 til 2009 viser en nedgang i prosentandel ungdommer som har utført seksuelle tjenester mot betaling. Dette kan bero på målretta forebyggende arbeid. I oppfølgingen av ungdomsundersøkelsen har det vært arrangert mobiliseringskonferanser hvor skoler og ungdom selv var involvert. Videre oppfølging er overlatt den enkelte skole.

I perioden 2008 – 2010 ble det gjennomført et kommunalt prosjekt: "Seksualisert trakassering og undervisning om seksualitet". Det ble utviklet et nytt seksualundervisningsopplegg for ungdomskolen, www.trondheim.kommune.no/seksualitet. Materialet har vært utprøvd i samarbeid med OBU (Omsorgsstasjonen for barn og unge), SMISO (Senter mot incest og seksuelle overgrep), LLH (Landsforeningen for lesbiske og homofile), helsesøster, lærere m.fl.

Prosjektet "Seksuell helse og seksuell trakassering" som koordineres av Sør-Trøndelag fylkeskommune har i samarbeid med SMISO og OBU utviklet en veileder til bruk i de 21 videregående skolene i Sør-Trøndelag.

UngPro er et tiltak ved OBU, Kirkens bymisjon i Trondheim som arbeider på oppdrag for Trondheim kommune. UngPro arbeider med kompetanseutvikling, forebygging, tiltaksutvikling og oppfølging av ungdom. Det henvises ca 25 – 35 saker hvert år til UngPro. I tillegg er det en økning i henvendelser hvor samarbeidspartnere ringer for å drøfte saker anonymt. Ungdommenes erfaringer kan dreie seg om seksuell utnytting eller seksuell utprøving som de unge har et ambivalent forhold til, noe er seksuelle overgrep eller voldtekter. UngPro har i tillegg gruppetilbud for jenter og gutter hvor fokus er forebygging av rekruttering av rus og prostitusjon.

For ca et år siden ble det opprettet et gateforum av aktuelle samarbeidspartnere som møtes jevnlig og hvor man utveksler sin kjennskap til det som foregår. Her deltar Ungdomsenheten, forebyggende gruppa hos politiet, Helse- og overdoseteamet, Barnevernvakta, UngPro og 22B. Ungdomsenheten gjenspeiler de som etter omorganisering og flytting av ungdomsarbeidere til bydel (Ungdomsbasen og Ressursenteret for barn og unge) utgjør gruppen som jobber som feltarbeidere.

SLT (samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak) har tverrfaglige og tverretatlige samarbeidsfora i alle bydeler. Her søker man å avdekke utfordringer i ungdomsmiljøet rettet mot enkeltpersoner, grupper eller geografiske områder. SLTfora består av: skoler, BFT, Kulturenheten, politi m.fl.

2.4 Fokus på kundene i prostitusjon

Tiltaksplanen vedtatt av bystyret i Trondheim i 2007, har blant mange fokus, et fokus på kundene i prostitusjon. Den ble laget før sexkjøpsloven ble iverksatt (januar 2009). Tiltak for å begrense markedet som her er omtalt, er å legge vekt på holdningsskapende arbeid.

Arbeidet med implementering av tiltaksplanen startet januar 2009 på samme tid om forbudet mot kjøp av sex trådte i kraft i Norge. Trondheims politiet anholdt hele 92 kunder i 2009. Dette var en svært stor innsats utført av Trondheims politiet (et arbeid utført av to polititjenestemenn) som høstet anerkjennelse ved andre politidistrikt. Politiet etterspurte tidlig muligheter for å kunne henvise kunder til mulige hjelpere.

REFORM- ressurscenter for menn utarbeidet i 2009 en rapport om kundene i prostitusjon. Denne ble presentert på et fagmøte om kundene i prostitusjon i Trondheim (dette ble avholdt like før jul i 2009). På dette møtet deltok en rekke fagfolk fra Trondheim (fra St.Olav, politi, kommune, kriminalomsorg med mer.) Det ble på dette møtet konkludert med at det var ønskelig å utvikle tiltak for kundene i Trondheim.

I november 2009 tok Lennart Lock (den gang nyansatt prosjektleder for rådgivingstilbudet KAST ved REFORM – ressurscenter for menn) kontakt for å få innspill til utviklingen av KAST Norge. KAST står for Kjøp Av Seksuelle Tjenester og er en videreføring av Reformers arbeid med prosjektet Sexhandel. Han ble invitert på et møte med Subrosa og politiet, og man ble enige om at det vil være viktig å benytte den ressursen han representerer (mange års erfaring fra arbeid på PROsenteret, sykepleier og sexolog). Politiet i Trondheim har i etterkant henvist anmeldte kunder til KAST.

Det er ikke utviklet tiltak for kunder i prostitusjon i Trondheim utover dette i prosjektperioden.

2.5 Politiets statistikk over etterforskede saker i Trondheim

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Menneskehandel	2	0	0	0	0	0	0

Politiets statistikk gjenspeiler saker hvor det er startet politietterforskning (kilde Sentrum politistasjon)

2.6 Personer som er identifisert som mulige ofre i Trondheim

Selv om politiets statistikk viser at det ikke er etterforsket menneskehandelsaker i Trondheim siden 2006, er det likevel identifisert mulige ofre siden den gang.

Det var identifisert 4 mulige ofre for menneskehandel i Trondheim i 2009 og 2010.

I 2011 var det identifisert til sammen 7 mulige ofre for menneskehandel i. I 1 av tilfellene dreide det seg om mulig utnyttning til tvangsarbeid. I 6 av tilfellene gjaldt det mulig utnyttning til prostitusjon og i et av tilfellene en kombinasjon av utnyttning til prostitusjon/tvangsarbeid. Det ble i tillegg meldt om bekymring for ytterligere 4 personer i 2011. Ved nærmere kontakt og undersøkelse bar disse sakene mer preg av sosial dumping, og det ble innledet samarbeid med Arbeidstilsynet.

Utover de 12 sakene hvor det ble identifisert mulige ofre for menneskehandel i 2012 var det også i 2012 saker som bar preg av sosial dumping. Ved en bedrift i regionen ble det avdekket 10 personer uten lovlig opphold i Norge hvorav fem arbeidet under falsk identitet og hvor lønna gikk til annen manns konto.

2009	2010	2011	2012
4	4	7	12

Det kan synes som om det er lite samsvar mellom politiets statistikk om etterforskede menneskehandelsaker og statistikken over som viser mulige ofre identifisert i Trondheim. Dette har grobunn i flere forhold. Politietterforskning i menneskehandelsaker er komplisert og sammensatt og fordrer gjerne samarbeid på tvers av landegrensene. Det stilles store krav til bevisførsel før politiet registrerer en sak som en menneskehandelsak. Det kan ta tid fra et mulig offer ber om bistand og beskyttelse til personen anmelder bakmenn. I noen tilfeller vil mulige ofre aldri gå til en slik anmeldelse. Den tidligere STOPgruppa i Oslo politiet¹ hevdet at det i noen tilfeller av hensyn til ofre vil være mer riktig å anmelde bakmenn for annen kriminell aktivitet.

¹ STOPgruppa hadde som hovedmål å hindre menneskehandel i Norge. Startet som prosjekt 1.januar 2007.

Statistikken om identifiserte mulige ofre gjenspeiler mennesker som har fått bistand og beskyttelse. Bistanden og beskyttelsen tar utgangspunkt i individuelle behov og varierer. Bak tallene i den siste statistikken finnes et eksempel hvor det er organisert en helhetlig løsning i samarbeid med rusomsorgen, i flere tilfeller befinner mulige ofre seg på krisenteret og i noen andre har mulige ofre valgt å returnere til hjemlandet.

2.7 Implementering i eksisterende fora

Prosjektkoordinator har hatt fokus på å implementere via eksisterende fagnettverk i arbeidet lokalt (Ressursbanken, Fagnettverket, fra fengsel til kommune, samfunnsfaglærere ved EVO, helsesøstere oa). Det ble viktig å prioritere kunnskapsheving og kompetansespredning om temaet menneskehandel i bred forstand og aktivt anvende ervervet kunnskap gjennom deltakelse i KOMnettverket (KOM = koordineringsenheten for ofre for menneskehandel).

2.8 Kompetanseheving og kompetansespredning

Generell kompetanseheving/kompetansespredning til samarbeidspartnere i offentlig og frivillig sektor har fått høy prioritet. Det har vært vurdert som viktig å oppnå en felles forståelse av fagfeltet hos samarbeidende innstanser.

Siden oppstart i januar 2009 har prosjektkoordinator arrangert 6 større seminarer. Seminarene har fått god oppslutning med 70 til 140 deltakere. Seminarene har hatt fokus på identifisering av ofre for menneskehandel, fokus på kundene i prostitusjon, utnyttelse av barn til menneskehandel, frivillig retur av ofre gjennom IOM, fokus på vergerollen når ofrene er mindreårige med mer.

Deltakerne på seminarer har vært ansatte ved helse- og velferdskontorene for voksne og barn, NAV, NAV-intro, BUFetat, politi, lærere, frivillige, asylmottak med mer.

På disse seminarer ble representanter fra KOMnettverket brukt som forelesere. Flere av seminarer er blitt åpnet av kommunaldirektøren for helse og velferd, Trondheim kommune, og stasjonssjefen ved Sentrum politikammer i Trondheim. Det har vært viktig å fronte samarbeid mellom kommune og politiet i Trondheim.

Det faste årlige møtet i det norske prostitusjonsnettverket ble arrangert i Trondheim 3. og 4.mai 2010, hvor Ungpro og Subrosa også var bidragsytere.

2.9 Informasjon/opplæring på arbeidsplassen

Prosjektet har egen nettside Menneskehandel og prostitusjon på Trondheim kommunes nettsider, <http://www.trondheim.kommune.no/content/1117671889/Menneskehandel-og-prostitusjon>.

Her er veilederne som er utviklet av Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel lagt ut.

Prosjektkoordinator har lagt vekt på å gjøre disse kjent hos ansatte i Trondheim kommune og har brukt dem aktivt i undervisning om menneskehandel.

Prosjektkoordinator har fått mange henvendelser om kompetanseheving og det er avholdt:

- Foredrag for Familievernkontoret i Sør-Trøndelag.
- Foredrag for "Inner Wheel" Norge og lokalgruppa i Trondheim.
- Foredrag for Amnesty's Studentnettverk i Trondheim.
- Foredrag for Fagnettverket – fra fengsel til kommune (tiltak i Samarbeidsavtalen Trondheim kommune og Trondheim fengsel).
- Foredrag for helsesøsternetttverket i Nord-Trøndelag.
- Foredrag for ledere ved NAV-kontorene i Trondheim.
- Foredrag for samfunnsfaglærere på Senter for voksenopplæring (EVO).
- Foredrag for ungdommens bystyre.
- Foredrag i Ressursbanken, Trondheim kommune.
- Foredrag på tverretatlig samarbeidsmøte, Hemne kommune.

- Foredrag på tverretattlig samarbeidsmøte, Steinkjer.
- Informasjon til fastlegene i Trondheim.
- Lunsjmøte med UDI/IMDI region Midt.
- Møte med styret i Landsorganisasjonen i Trondheim.
- Opplæring av ledere i Kirkens bymisjon, Trondheim.
- Opplæringsdag for ansatte i BUFetat, Sør-Trøndelag.
- Personalmøte på Krisesenteret i Trondheim.
- Personalsamling for Kvalifiseringscenteret for innvandrere.
- Personalsamling for NAV intro med inviterte samarbeidspartnere fra NAV.
- Personalsamling for Persaunet mottakssenter.
- Personalsamling på HERO mottakssentere i Trondheim og Steinkjer.
- Personalseminar for Oppfølging Midtbyen og Østbyen, Trondheim.
- Personalseminar for SMISO (Senter for incest og seksuelle overgrep).
- Personalseminar med Røde kors.
- Personalseminar om menneskehandel for Viktoria mødre hjem, Bufetat.
- Seminar for lærere ved Brundalen videregående skole.
- Seminar på Dialogsenteret, Trondheim.

2.10 Samarbeid med universitet/høgskoler

Prosjektkoordinator har fått jevnlig forespørsler om forelesninger og annen for samarbeid med universitet og høgskoler. Hun har forelest om menneskehandel for internasjonale studenter på masternivå ved Psykologisk institutt ved NTNU og for studenter ved barnevernpedagogutdanningen ved HIST (Høgskolen i Sør-Trøndelag). Andre fagmiljøer har i ulike sammenhenger henvendt seg for veiledning /rådgiving/intervju i forbindelse med masteroppgaver med mer.

Det har vært et kontinuerlig samarbeid med Program for sosionomutdanning ved HIST som har ført til flere studentprosjekter med temaet menneskehandel eller beslektede temaer.

2.11 Kommunikasjon med og informasjon til sårbare grupper

Prosjektkoordinator har vært invitert til å snakke for ulike nasjonalgrupper ved EVO og Sandmoen asylmottak. Det har vært opp til EVO eller asylmottaket å sammenkalle til en hensiktsmessig gruppe ut fra sitt kjennskap til behov. Det har vært lagt vekt på i disse gruppene å snakke om det generelle og ikke å diskutere enkeltsaker. Det har vært lagt vekt på å formidle kjennskap om rettigheter for ofre for menneskehandel, og å oppfordre personer som opplever at de har vært utnyttet, eller står i fare for å bli utnyttet å diskutere dette med ansatte som har et spesielt ansvar ved asylmottakene.

Det er gitt gode tilbakemeldinger etter samlingene på asylmottakene. Enkeltpersoner har tatt initiativ til å drøfte egen situasjon med ansatte i asylmottakene i etterkant slike møter. Erfaringene fra EVO har imidlertid vært mere blandede. Dette antas å være pga av at gruppene har vært svært sammensatte også med hensyn til tilknytning til Norge (kvoteflyktninger gjennom FN og asylsøkere som venter på svar på sin asylsøknad).

2.12 Oppfølging av enkeltpersoner

Prosjektkoordinator har gjennom hele prosjektperioden hatt oppfølging av enkeltpersoner i utsatte, sårbare livssituasjoner som har kommet via andre hjelpere, frivillige eller andre.

En gruppe som har pekt seg ut er kvinner som har kommet til Norge som familiegjenforent med etnisk norske menn eller utenlandske menn med norsk statsborgerskap. Kvinnene har gjerne omsorgsoppgaver og er avhengig av inntekt. De kjenner ikke det norske samfunnet, har få rettigheter og har lite nettverk. Kvinner i denne situasjonen kan være svært sårbare for utnytting i Norge. Kvinnene kommer fra ulike nasjoner hvor fattigdom er en drivende faktor for ønske om å komme til Norge.

Prosjektkoordinator har møtt velvilje hos fastleger om fortsatt oppfølging av bruker også i tilfeller der rettighetene har opphørt (når kvinnen har skilt seg fra den norske mannen og har mistet sine rettigheter på fri helsehjelp i Norge). Kvinner i denne situasjonen kan ha mistro og mistillit til det norske systemet. I slike tilfeller kan fastlegen være en viktig kommunikasjonspartner om hun lider overlast.

2.13 Samarbeid med hotellnæringen

Det har vært avholdt to møter med representanter for hotellnæringen i prosjektperioden. Det har vært satt fokus på avdekking av prostitusjon og menneskehandel, sikkerhetsrutiner på hotellet og utveksling av erfaringer. Næringsforeningen i Trondheim var behjelpelig i oppstarten av dette samarbeidet.

3 SAMARBEIDENDE INSTANSER FOR BESKYTTELSE, BISTAND OG FRIVILLIG RETUR

Denne fremstillingen dreier seg om de tilfeller hvor det er et bistandsbehov hos personer som *ikke har oppholdstillatelse og som er mulige ofre for menneskehandel i Trondheim*. Prosjektkoordinator har vært i dialog med alle etater og organisasjoner som er nevnt i denne fremstillingen.

3.1 Bistandsadvokat

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) i Politidirektoratet oppdaterer jevnlig liste over bistandsadvokater med kompetanse på menneskehandel.

3.2 Tolk Midt-Norge

Trondheim kommune har egen tolketjeneste: Tolk Midt-Norge. Kontoret har fast ansatte tolker på flere språk og i tillegg godt kvalifiserte tolker som formidles på timebaserte oppdrag.

<http://www.finnfirma.no/infoside/tolk-midt--norge/200131.html>

3.3 NAV

I tilfeller der det ikke er mulig å plassere offer for menneskehandel på krisesenteret, er det NAVs ansvar å fremskaffe egnet bolig. NAV har også ansvar for å bistå med nødhjelp og ved langvarig opphold bistand til livsopphold og arbeid/aktiviteter.

NAV i Trondheim er delt inn i 4 kontorer: Midtbyen, Østbyen, Lerkendal og Heimdal.

3.4 Barnevernvakta

Ved bekymring av mulig utnyttelse av barn, skal man melde sin bekymring til barnevern eller politiet. I Trondheim vil barnevernvakta som er lokalisert til Sentrum politistasjon være naturlig instans å henvende seg. Barnevernvakta er døgnkontinuerlig og består av kommunalt ansatte sosialarbeidere med kompetanse på krisehåndtering. Det er utviklet gode prosedyrer for håndtering av barnevernsaker som gjelder også der det er mistanke om menneskehandel.

<http://www.finnfirma.no/infoside/barnevernvakta/181976.html>

3.5 Krisesenteret

Lov om kommunale krisesentertilbud trådte i kraft i januar 2010. Krisenterloven fastslår at kommunene skal sørge for et krisesentertilbud til personer utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner. I forarbeidene til den nye loven slås det fast at krisesentertilbudet skal inkludere ofre for menneskehandel.

Krisesenteret i Trondheim ble kommunalt den 01.01.2011. Det er et hus med 9 rom hvorav 5 rom er tilpasset familier og 4 er enkeltrom. Krisesenteret har 12 ansatte som jobber i turnus og 3 nattevakter. De ansatte arbeider miljøterapeutisk med fokus på å bistå kvinnene med å komme seg ut av det voldelige forholdet.

Krisesenteret fremhever mange kvinners sårbare situasjon når de er kommet til Norge som familiegjenforent med norske menn. De erfarer også at mange kvinner blir boende på senteret for lenge pga kommunenes vanskeligheter med å fremskaffe annen egnet bolig.

http://www.ik1.no/firmadetaljer/KRISESENTERET_I_TRONDHEIM.178045/

3.6 Helse- og overdoseteamet i Trondheim kommune

Helse- og overdoseteamet består av 7 sykepleiere (3 er psykiatriske sykepleiere) og en jordmor. De har to leger tilknyttet sin virksomhet i 20 % stillinger.

Teamet jobber oppsøkende, gatenært, i rusmiljøet og har en egen helsestasjon. De har et aktivt tilbud i forhold til helsesjekk for å forebygge HIV og andre veneriske sykdommer. De har også et fokus på å forebygge svangerskap og å gi et tilbud i forhold til varig prevensjon. De har utviklet et godt samarbeid med St. Olav og har erfaring fra at St. Olav stiller med øyeblikkelig hjelp ved behov.

Helse- og overdoseteamet tilbyr helsebistand til mulig offer for menneskehandel for personer som ikke har helserettigheter i Norge når politiets PIMPITgruppe avdekker et behov.

<http://www.trondheim.kommune.no/content/1117715589/Helse--og-overdoseteamet>

3.7 PIMPIT (Politiets innsats mot prostitusjon i Trondheim)

Pimpit er en enhet etablert ved Sør-Trøndelag politidistrikt, Sentrum politistasjon, og under seksjonen for organisert kriminalitet. Dette består av etterforskere som driver oppsøkende virksomhet i prostitusjonsmiljøet. Etterforskerne har kompetanse og fokus på menneskehandel.

http://www.1881.no/tlf/sentrum-politistasjon_100839727S1/

3.8 SMISO-ST (Senter mot incest og seksuelle overgrep Sør-Trøndelag)

SMISO er et selvhjelpstilbud for mennesker som har opplevd overgrep og deres nærmeste. De tilbyr:

- Veiledning i form av samtale, nettverkssamtale, selvhjelpsgrupper, telefonsamtale, sexologisk rådgiving og advokattimer.
- Aktiviteter i form av temakvelder, avspennings/yogaøvelser og sansetimer. Aktivitetstilbud kan være individuelle eller i grupper.
- Åpent hus: Mellom kl.08.00 og kl.15.00 er det mulighet å komme uanmeldt og ta en kopp kaffe og å slå av en prat.

Bistand fra SMISO er gratis. Det er lav terskel, kort ventetid på avtaler og det er ikke behov for henvisning fra lege.

Tre ansatte ved SMISO har dannet en flerkulturell rådgivingsgruppe. Denne gruppen har en flerfaglig kompetanse (sosionom m/videreutdanning i veiledning, barnevernpedagog m/ videreutdanning i sexologi og psykolog). Denne gruppa har samlet en stor språklig kompetanse og kan tilby samtaler på norsk, engelsk, spansk, fransk og polsk.

Det er etablert et samarbeid mellom politiets etterforskningsgruppe PIMPIT og SMISOs flerkulturelle rådgivingsgruppe med den hensikt å oppnå større trygghet for mulige ofre om de møtes av hjelpere i tillegg til politi.

<http://www.smiso-st.no/>

3.9 IOM (International organization of migration)

IOM tilbyr retur assistanse til sårbare migranter deriblant kvinner, menn, gutter og jenter som har vært utsatt for alle typer utnyttning definert som menneskehandel. Reintegreringsstøtten består av et lite kontanttilskudd og en omfattende støtte som ikke er i kontanter, men er oppdelt etter behovskategorier. Støtten har som mål å sikre en bærekraftig retur og integrering i lokalsamfunnet etter hjemkomst og å redusere sårbarheten.

Før avreise i Norge tilbys:

- Returinformasjon.
- Vurdering av reintegreringsbehov og sikkerhet (for enslige mindreårige flyktninger familieoppsporing og sikkerhetsvurdering).
- Assistanse med anskaffelse av gyldige reisedokumenter (om nødvendig).
- Reiseforberedelser: eskorte (om nødvendig).
- Transport og reiseassistanse.

Etter ankomst, i hjemlandet:

- Mottakelse på flyplassen.
- Reiseassistanse til endelig bestemmelsessted.
- Reintegreringsstøtte: juridisk støtte, midlertidig bolig, spesialistbehandling, medisiner, psykolog, tannlege, fysioterapeut, familiemekling, karriererådgiving, kurs og/eller utdanning, næringsvirksomhet og arbeidslønn.
- Monitoring og oppfølging opptil 12 måneder etter retur.

http://www.iom.no/projects_vg_no.htm

Referanser:

Berg, Berit og Dyrliid, Linda (2008): *Menneskehandelens ofre . Fra utnyttning til myndiggjøring. Evaluering av ROSA – prosjektet*. NTNU Samfunnsforskning AS.

Brunovskis, Skilbrei og Tveit (2010): *Pusterom eller ny start? Evaluering av refleksjonsperioden for ofre for menneskehandel*. FAFO.

Bufetat.no: *Bedre beskyttelse for barn utsatt for menneskehandel*.

Council of the Baltic Sea States Child Centre. Expert Group for Cooperation on Children at Risk (2013): *Children trafficked for exploitation in begging and criminality*.

Dahl Vigen, Eirik (2010): *Slavehandel utfordrer barnevernet*. Artikkel i FONTENE, fagblad for barnevernspedagoger, vernepleiere og sosionomer.

Helsedirektoratet (2011): *Veileder om kommunikasjon via tolk for ledere og personell i helse- og omsorgstjenestene*

Justis- og politidepartementet (2006): *Stopp menneskehandelen. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006 – 2009)*.

Justis- og politidepartementet (2011): *Sammen mot menneskehandel. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011 – 2014)*.

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (2008): *Menneskehandel – utnyttelse til prostitusjon og andre seksuelle formål*.

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (2008): *Menneskehandel – utnyttelse i tvangsarbeid og tvangstjenester, herunder tigging*.

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (2008): *Menneskehandel – utnyttelse av barn*.

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (2008): *Veileder – identifisering av mulige ofre for menneskehandel*.

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (2012): *Rapport fra Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel. 2011*.

London School of Hygiene & Tropical Medicine (2006): *Stolen smiles*

Skarsaune, Elise og Jon, Nina (2009): *Sexhandel – rådgiving om sexkjøp. En modell for tilbud til personer med sexkjøpserfaring*.

Sønsterudbråten, Silje (2013): *Bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel. Tverretattlig samarbeid i Oslo og Bergen*. FAFO.

Trondheim kommune (2007): *Tiltaksplan mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim*.

Utlendingsdirektoratet (UDI) (2010): *Rundskriv om oppholdstillatelse for utlendinger som antas å være utsatt for menneskehandel*, RS 2010 -141.

Adresseavisen 9.april 2013: *Dopmiljøet har aldri vært verre.*

Adresseavisen, 10.april 2013: *Byens skjulte ungdomskriminalitet.*

Internett

<http://www.fokuskvinner.no>

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/Veiledninger_brosjyrer/2008/verktoy-for-identifisering-av-ofre.html?

<http://www.tolkeportalen.no>

<http://www.tolkeportalen.no/no/Nyheter/Helsedirektoratet-lanserer-ny-veileder-for-kommunikasjon-via-tolk/>

<http://www.trondheim.kommune.no/content/1117671889/Menneskehandel-og-prostitusjon>

<http://www.trondheim.kommune.seksualitet>

<http://www.udi.no/Sentrale-tema/Fellessider/Menneskehandel/Refleksjonsperiode/>

<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2010-141/>

4 Vedlegg

- I. Gjennomgang av tiltakene i tiltaksplanen mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim (vedtatt av bystyret august 2007)
- II. Organisasjonskart
- III. Kompetanseplan
- IV. Samtykkeerklæring

Vedlegg 1

Gjennomgang av tiltakene i tiltaksplanen mot prostitusjon og menneskehandel i Trondheim (vedtatt av bystyret august 2007).

1. Tiltak overfor ungdom

- Seksualundervisningen i skolen styrkes særlig med fokus på egne holdninger, seksualitet og egne grenser.
- Prevensjonsveiledning og forebyggende arbeid mot uønsket svangerskap i ung alder videreutvikles spesielt i forhold til risikoutsatt ungdom.
- Videreutvikling av det forebyggende arbeid som drives i regi av Ungdomsenheten (tidligere Ungdomsbasen og tidligere Ressursenteret for barn og unge).
- Det oppsøkende arbeidet utvikles.
- UngPro videreføres og utvikles i forhold til det mandat som foreligger for deres arbeid.

Gjennomføring:

I perioden 2008 – 2010 ble det gjennomført et kommunalt prosjekt: "Seksualisert trakassering og undervisning om seksualitet". Det ble utviklet et nytt seksualundervisningsopplegg for ungdomskolen, www.trondheim.kommune.no/seksualitet. Materialet har vært utprøvd i samarbeid med OBU (Omsorgsstasjonen for barn og unge), SMISO (Senter mot incest og seksuelle overgrep), LLH (Landsforeningen for lesbiske og homofile), helsesøster, lærere m.fl.

Prosjektet "Seksuell helse og seksuell trakassering" som koordineres av Sør-Trøndelag fylkeskommune har i samarbeid med SMISO og Omsorgsstasjonen for barn og unge utviklet en veileder til bruk i videregående skoler.

For ca et år siden ble det opprettet et gateforum av aktuelle samarbeidspartnere som møtes jevnlig og hvor man utveksler sin kjennskap til det som foregår. Her deltar Ungdomsenheten, forebyggende gruppa hos politiet, Helse- og overdoseteamet, Barnevernvakta, Ungpro og 22B. Ungdomsenheten gjenspeiler de som etter omorganisering og flytting av ungdomsarbeidere til bydel (tidligere Ungdomsbasen og Ressursenteret for barn og unge) utgjør gruppen som jobber som feltarbeidere.

SLT (samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak) har tverrfaglige og tverretatlige samarbeidsfora i alle bydeler. Her søker man å avdekke utfordringer i ungdomsmiljøet rettet mot enkeltpersoner, grupper eller geografiske områder. SLTfora består av: skoler, BFT, Kulturenheten, politi m.fl.

UngPro (ved Omsorgsenheten for barn og unge) er videreført. Våren 2012 arrangerte OBU et seminar for fagfolk i Trondheim, hvor Anne Grytbakk presenterte funn fra sin masteroppgave: "*Jeg ville ikke være et offer heller, En kvalitativ studie av fem jenter og deres seksuelle erfaringer i lys av normbrudd, spenningsløsheten og sjølskading* (NTNU 2011)".

2. Tiltak overfor voksne

- Politiets oppsøkende virksomhet i prostitusjonsmiljøet videreføres og styrkes.
- Bevisstgjøring av fastlegene ved kontakter om seksuelle smittsomme sykdommer.
- Helseteamet og Ungdomsenheten (tidligere Ungdomsbasen) utvikler sine oppsøkende tjenester i forhold til brukere med prostitusjon og etablerte rusproblemer.
- SUBROSA videreføres og utvikles som tilbud til de med et etablert rusproblem.

Gjennomføring:

Sentrum politistasjons seksjon for organisert kriminalitet har en enhet som består av politietterforskere som driver oppsøkende virksomhet i prostitusjonsmiljøet. Disse har også kompetanse og fokus på menneskehandel.

Helse- og overedose teamet jobber i rusmiljøet 38 timer pr uke. De jobber oppsøkende, ute på gaten, på treffsteder, i hjemmet og på natt/krise (Heidrun) for å gi et best mulig helhetlig tilbud til kvinner i rusmiljøet. Hver torsdag holdes åpent helsetilbud for kvinner, SUBROSA-kvinner. Ca. 40 benyttet seg av dette tilbudet i 2012.

Gjennom økt innsats rettet mot menn, har SUBROSA-menn nå kontakt med 15 menn med prostitusjonserfaringer fra rusmiljøet. De opplever at økt fokus gir resultater. Der grunn til å forvente en jevn økning i forhold til antall menn med behov for bistand for å bearbeide prostitusjonserfaringer.

3. Tiltak overfor kunder som kjøper seksuelle tjenester

Det utarbeides en folder med informasjon for kunder som etterspør seksuelle tjenester.

Debatt i media som kan bevisstgjøre og virke holdningsdannende (samkjøres med mediastrategi i samarbeid med LO og evaluering).

Gjennomføring:

Etter at tiltaksplanen ble vedtatt kom sexkjøpsloven i januar 2009. Prosjektkoordinator har prioritert å arbeide i forhold til kundene i prostitusjon i samarbeid med Reform som har ansatt egen seniorrådgiver på fagfeltet. Reform har utviklet en telefon og samtaletilbud for kundene i prostitusjon. Det er initiert et samarbeid mellom Reform og politiet som anmelder kunder i prostitusjon i Trondheim. Politiet videreformidler kunder som er interessert i bistand til Reform.

Prosjektkoordinator har hatt fokus på menneskehandel på den internasjonale kvinnedagen vold mot kvinner (25. november) hvert år i prosjektperioden i samarbeid med mange samarbeidspartnere, deriblant arbeidstakerorganisasjonene i LO. Prosjektkoordinator har hatt informasjon om menneskehandel for styret i LO-Trondheim.

4. Tiltak som kompetansestyrking for offentlige ansatte

- Det arrangeres et kompetansestyrkende seminar i Trondheim for offentlig ansatte som har eller kan komme i kontakt med personer som har prostitusjonserfaring

Gjennomføring:

Unpro har gjennomført seminar om ungdomsprostituasjon i 2012.

Prosjektkoordinator har arrangert 6 seminarer i tidsperioden 2009–2012 med ulike tema innenfor prostitusjon og menneskehandel. Prosjektkoordinator har hatt 27 samlinger for ulike personalgrupper i løpet av prosjektperioden.

5. Tiltak som kompetansestyrking for ansatte i næringslivet

- Det utarbeides en indikasjonsliste som kan bidra til å identifisere prostitusjon og menneskehandel.

- Prosedyrer utarbeides for hvordan handle i slike saker (varsling av politi, aktører innen samme bransje og andre sentrale kontaktpersoner).
- Kontaktpersoner oppnevnes – personer innen politi og kommune, representanter innen hotell, restaurant, huseiere/utleiere og drosjenæringen som rakst og enkelt kan konferere ved ulike spørsmål.

Gjennomføring:

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (Politidirektoratet) har koordinert utarbeidingen av identifiseringsverktøy av ofre for menneskehandel. Disse verktøyene har vært brukt aktivt i opplæring i Trondheim, og i identifisering av mulige ofre. De er lett tilgjengelige gjennom publisering på nett, og er også delt ut til hjelpere/samarbeidspartnere i papirform.

Prosjektkoordinator har arrangert to møter med hotelledere og har vært i dialog med drosjenæringen.

Politiet har en enhet PIMPIT i seksjon for organisert kriminalitet ved Sentrum politistasjon som har fokus og kompetanse på menneskehandel.

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (Politidirektoratet) har innledet et samarbeid med Choice hotellkjede.

6. Tiltak med å etablere en tiltakskoordinator

Det søkes staten om lønnsmidler til en tiltakskoordinerende stilling som skal ivareta:

- Implementering og utvikling av tiltakene i denne planen.
- Koordinering av samarbeid - og samordning mellom ulike instanser og tjenester.
- Utvikling av samarbeidsstrukturer.
- Sikre evaluering av hvorvidt tiltakene gir ønsket effekt.

Gjennomføring:

Tiltakskoordinator ble tilsatt i første omgang i en tre måneders periode fra 1.1.2009, og har siden dette til dd. anskaffet ressurser til dette arbeidet primært gjennom søknadsbevilgninger fra Justisdepartementet og NAV.

7. Tiltak som omhandler digitale media

- Det gjennomføres en juridisk vurdering av hvor grensene går for formidling/kopling slik det drives på mange nettsteder; opp mot straffelovens paragraf 202 annet ledd. Målet må være å avklare ansvarsforhold omkring aktivitet som utfolder seg på nettstedene.
- Det utvikles en dialog med samarbeidspartnere som er ansvarlig på aktuelle nettsteder. Det gis tilbud om kompetansestyking og informasjonsmateriell som kan forebygge uønsket atferd på nettet.
- Informasjon til ungdom omkring nettvett styrkes.
- Informasjon til foreldre om hvordan sette grenser for ungdoms nettbruk.

Gjennomføring:

Det har ikke vært prioritert tiltak omkring digitale media i prosjektperioden.

8. Tiltak som omhandler etablering av innsatsteam ved menneskehandelsaker

- Det etableres et innsatsteam bestående av sentrale personer innen politi og hjelpeapparat som i et samspill skal ivareta ofre for menneskehandel på en god måte.

Gjennomføring:

Det er etablert et godt samarbeid mellom Trondheim kommune og politiet, gjennom flere kanaler. Der er imidlertid behov for ytterligere kompetansespredning/kompetanseheving om identifiseringsprosessen i det offentlige og i det frivillige hjelpeapparatet. Det er viktig at mulig offer får trygg og forutsigbar støtte også i saker hvor de ikke ønsker å anmelde utnyttelse.

Det er en utfordring at konkrete menneskehandelsaker kan involvere ulike samarbeidspartnere. Det synes likevel formålstjenlig å etablere et innsatsteam med faste deltakere for å sikre kontinuitet og kunnskapsbasert praksis i forhold til disse sakene. I konkrete saker behøver det ikke å være aktuelt å involvere alle representanter i teamet. Det vil være avhengig av forløp, kompleksitet og samtykke i hver enkelt sak.

Et kjennetegn ved menneskehandelsaker er at noen utnytter ofrenes sårbare stilling. Hva denne sårbarheten beror på kan imidlertid variere fra mangel på tilknytting til riket (manglende rettigheter), manglende kjennskap til rettigheter, bostedsløshet, rusmisbruk, manglende inntekt, nettverk, m.m.

Krisesenteret har et overordna ansvar for å innkalle aktuelle samarbeidspartnere i konkrete menneskehandelsaker. Hvem som skal innkalles vil være avhengig av saken, men også det mulige offerets samtykke.

For at samarbeidende instanser skal kjenne til hverandres ansvarsområder, anbefales det at det innkalles til et overordna samarbeidsmøte to ganger i året hvor representanter for aktuelle innsatsområder deltar og deler erfaringer og synspunkter. Det ansvars plasseres til Krisesenteret å initiere og å lede disse møtene.

9. Tiltak som omhandler å utarbeide en kommunikasjonsstrategi

- Det utarbeides en kommunikasjonsstrategi for hvordan ulike tema kan fremmes i et samspill med media på en god måte.

Gjennomføring:

Prosjektkoordinator hadde møte med Kommunikasjonsenheten ved oppstart av arbeidet.

Kommunikasjonsenheten bistod ved opprettelse av egen nettside. Denne nettsiden er brukt aktivt gjennom hele prosjektperioden.

Det har vært en bevisst strategi at politiet uttaler seg i konkrete menneskehandelsaker. Ellers har det vært en bevisst strategi å samarbeide med andre som arbeider med beslektede områder og fokusere på temaer relatert til menneskehandel bl.a. i forbindelse med markering av den internasjonale FN-dagen for vold mot kvinner den 25. november. Gjennom systematisk samarbeid har Trondheim kommune sammen med frivillige og LO utviklet tradisjon for en bred markering av denne dagen.

10. Tiltak som omhandler evaluering av tiltakene

- Evaluering gjennomføres i et samarbeid mellom Utviklingstjenesten i Trondheim kommune og eksterne forskningsmiljøer.

Gjennomføring:

Siden planen ble vedtatt er Utviklingstjenesten nedlagt. Det har vært en løpende egevaluering internt og sammen med eksterne samarbeidspartnere i løpet av prosjektperioden.

11. Tiltak – kostnadsdekking

- Det settes av ressurser i budsjettet for å dekke nødvendige kostnader til iverksetting av planen.

Gjennomføring:

Tiltakskoordinator ble tilsatt i første omgang i en tre måneders periode fra 1.1.2009, og har siden dette til dd. anskaffet ressurser til dette arbeidet primært gjennom søknadsbevilgninger fra Justisdepartementet og NAV.

Vedlegg 2

KOMPETANSEPLAN: Menneskehandel

1. Juridiske rammer

Om menneskehandel:

- FNs Palermoprotokoll som i Norge er nedfelt i Straffelovens §224.

Om ofre for menneskehandel:

- Definert i Europarådets konvensjon av 3.mai 2005. Denne ble ratifisert av Norge i februar 2008.

2. Regjeringens handlingsplaner for arbeid mot menneskehandel 2006 – 2009 og 2011–2014

Om tiltakene i handlingsplanene og implementering ved hjelp av KOM (Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel). KOM som prosjekt i den første handlingsplansperioden til fast tiltak i 2011.

Benytte KOMS årsrapporter som sier noe om tall og trender.

3. Skille mellom menneskehandel/menneskesmugling

- Klargjøring av begrepet menneskehandel opp mot menneskesmugling.
- Eksempler (hentet fra f.eks norske dommer vedr. menneskehandel fra 2006 -2012)

4. Identifisering av ofre for menneskehandel

- Benytte KOMs veileder og tilhørende indikatorlister.

5. Om bistand og beskyttelse av ofre

- Om refleksjonsperiode og hensikten med den.
- Om muligheter for ytterligere opphold.
- Om muligheter for bistand og beskyttelse ved frivillig retur gjennom IOM (International Organisation for Migration).

6. Når barn er ofre

- Om ny § i barnelovgivningen: § 4 – 29 vedtatt 10. mai 2012 (skal brukes for barn som trenger midlertidig plassering dersom det er fare for utnyttning til menneskehandel).
- Indikatorer.
- Eksempler.

7. Bruk av film: STOPP MENNESKEHANDEL (utviklet av menneskehandelsteamet på Hvalstad)

Vedlegg 3

Ved behov for bistand i saker som omhandler menneskehandel i Trondheim kommune

Først kontaktes:

Hilde Rosenberg, Krisesenteret,
Torbjørng Sandberg, stedfortreder.

telefon 958 13 993/73 52 34 20
telefon 911 12 919

eller

Barnevernsvakta,
i saker som omhandler personer under 18 år

telefon 952 63 989/73 89 91 35

Samarbeidspartnere som kjenner arbeidsområdet

Bolig	Helse	Økonomi	Barnevern
Krisesenteret 73 52 34 20	SMISO (støtte- samtaler) 73 89 08 80	NAV 55 55 33 33	Barne- og familietjenesten, Midtbyen forvaltning 72 54 07 00
NAV 55 55 33 33	Helse- og overdoseteamet 72 54 80 05/ 72 54 86 19		Barne- og familietjenesten, Heimdal forvaltning 72 54 95 00

Vedlegg 4

SAMTYKKEERKLÆRING

for Helse- og velferdskontorene i Trondheim kommune
til samhandling og informasjonsutveksling (kommunale helse- og velferdstjenester)

Navn:

Fødselsnr.:

Etatene i Trondheim kommune er pålagt taushetsplikt etter bestemmelsene i forvaltningsloven (§13a, pkt 1) og særlovgivning på de enkelte tjenestoområder.

Hvis vi får samtykke kan vi innhente eller formidle opplysninger til andre om forhold som angår den enkelte sak. Samarbeid over etatsgrensene er ofte nødvendig for å kunne identifisere behov og gi den enkelte best mulig helhetlig tilbud, og vi ber derfor om at samtykke til slikt arbeid gis i denne sak. Etatene garanterer at opplysningene brukes til beste for deg.

Fordi våre ansatte skal sikres et trygt arbeidsmiljø jf. arbeidsmiljøloven (Aml) vil vi også innhente nødvendige opplysninger fra lege om smitte, jf. Aml § 4-5, uakseptabel adferd og andre forhold jf. aml § 4-3 (4) og (3) som kan ha betydning når ansatte skal arbeide i brukerens hjem.

Opplysningene om din sak, heriblant IPLOS data, registreres elektronisk i tråd med gjeldende lov og retningslinjer.

Etter forvaltningsloven har du rett til innsyn i egen sak. Samtykket gjelder bare så lenge saken er aktiv, deretter anses samtykket falt bort. Samtykket kan når som helst trekkes tilbake. Hvis man ikke samtykker har man automatisk reservert seg.

Helse og velferdskontoret kan uten hinder av taushetsplikten innhente/formidle nødvendige opplysninger fra/til følgende etater/samarbeidspartnere :

Hovedpårørende, navn:.....

- | | | |
|---|---|---|
| <input type="checkbox"/> Arbeidsgiver | <input type="checkbox"/> Fysioterapitjenesten | <input type="checkbox"/> St. Olavs Hospital |
| <input type="checkbox"/> Botiltak | <input type="checkbox"/> Helsehus | <input type="checkbox"/> NAV arbeid/trygd/kommune |
| <input type="checkbox"/> Dagtilbud | <input type="checkbox"/> Helse og velferdssenter | <input type="checkbox"/> Ligningskontor |
| <input type="checkbox"/> Ergoterapitjenesten | <input type="checkbox"/> Helse og velferd, oppfølging | <input type="checkbox"/> Trygghetsalarm |
| <input type="checkbox"/> Fastlege | <input type="checkbox"/> Hjemmetjenester | <input type="checkbox"/> Trondheim eiendom |
| <input type="checkbox"/> Rehabiliteringsinstitusjon | <input type="checkbox"/> Ambulerende boveiledning | <input type="checkbox"/> |

Andre (spesifiser):.....

Samtykke gjelder følgende sak:

.....

Følgende opplysninger, som er nødvendige for denne aktuelle saken, kan utveksles:

Dersom søknaden gjelder kommunale tjenester som er egenbetalingspliktig bekrefter jeg at jeg har fått informasjon om egenbetalingssatsene.

Samtykket er innhentet av:.....

Jeg er informert om at samtykket er frivillig. Jeg er gjort kjent med formålet med samtykket og vet at det kan trekkes tilbake når som helst. Jeg har også fått opplysninger om hvilke opplysninger som er aktuelle å videreformidle og til hvem disse opplysningene gis.

Sted:..... Dato:.....

Samtykkers underskrift:

Jeg har mottatt:

- Serviceerklæring Helse og velferdskontorene og informasjon om helse- og velferdstjenester
- Informasjon om praktisk hjelp i hjemmet – Kvalitetsstandarder 2009
- Informasjonsbrosjyre om egenbetaling for helse og omsorgstjenester
- Brosjyre om Ombudet for Helse- og velferdstjenester
- Informasjonsbrosjyre om IPLOS
- Informasjon om Individuell plan
- Informasjonsbrev om arbeidsplasskartlegging
- Informasjon om omsorgslønn

Til internt bruk:

- Kopi bruker levert
- Kopi bruker ettersendes

